

Trontljeva etika

✍️ Drago Jančar

Skoraj vsakdo, ki je kdaj pobliže spoznal Jožeta Trontlja, bo zatrdil, da je bil blag človek. Bil je tudi, kot rečemo v ljudskem jeziku, poštenjak. A kadar rečemo eno ali drugo, imamo v mislih izrazite človeške lastnosti. Morda je to nekaj, kar je človeku dano. Gotovo pa mu ni dano samo od sebe tisto, čemur rečemo pravičnost. Jože Trontelj se je v svoji blagosti in poštenem odnosu do ljudi in problemov, v svojem zdravniškem poklicu in kot mislec, zavzemal za pravičnost. Ni dovolj, če je človek blag in pošten, za pravičnost je potrebna neka posebna, k temu cilju usmerjena dejavnost. Sam je ob neki priložnosti dejal, da je lažje biti pošten kot pravičen.

Vnjegovem razumevanju etičnih vprašanj v medčloveških in družbenih razmerjih je bilo nekaj več, bilo je nekaj, čemur na splošno rečemo blagohotnost. Pri tem običajno ne pomislimo, da je blagohotnost še nekaj več kot zgolj človeška blagost v občevanju z ljudmi, je globlji pogled na svet, je razumevanje celote sveta, ki nam omogoča, da v duhu pravičnosti živimo v skladu z naravnimi in moralnimi načeli.

Blagohotnost je, kakor nam razlaga Aristotel v Nikomahovi etiki, celo višja vrednota od pravičnega, ker ni podvržena nekemu pisanemu zakonu, ampak je nekakšna korektura konvencionalne pravičnosti. Vzrok za to je po prepričanju velikega starogrškega

filozofa dejstvo, da je vsak zakon splošnega značaja, konkretni primeri pa so takšni, da jih ni mogoče vselej zaobseči z nekim splošnim določilom. Če je človek zdravnik, in Jože Trontelj je bil zdravnik, prav tako kakor zdavnaj nekoč Nikomah, potem se ne srečuje zgolj z abstraktno filozofijo, kaj šele zgolj z zakoni splošnega značaja, srečuje se z živimi ljudmi in njihovimi težavami, s krhkostjo človeškega bitja, z njegovimi upanji in strahovi, z vrlinami in napakami. In srečuje se tudi s pogledi na človekov položaj v svetu, s katerimi se včasih ne more strinjati.

Takšno je pač obilje vsega, kar se v življenju lahko dogodi, bi rekel filozof. In obilje vsega terja tudi premislek o tem, kaj je prav in kaj ne. Obilje vsega pomeni tudi obilje splošnih formulacij, ki jih je svet danes poln. Zdravnik, ki obravnava posameznega človeka, pa si s splošnimi formulacijami ne more nič pomagati. Bistvo blagohotnega je ravno v tem, da korigira zakon tam, kjer so nastale vrzeli zaradi posploševanja. Kdo, če ne zdravnik, bolje pozna življenje, ki ni nekaj splošnega, ampak je zmeraj konkretno in posamezno. Trontljeva blagohotnost, ki je prizadevanje za pravičnost, za človekovo dobro in njegovo dostojanstvo, rase iz konkretnega, iz izkušnje in iz premišljanj ob teh izkušnjah. Blagohoten človek ni malenkosten, ne goji malih zamer, svoje

izkušnje in znanje prenaša na spoznanja, ki bi utegnila koristiti vsakomur.

In v tej in takšni blagohotnosti, h kateri sodita tudi mišljenje in prenašanje spoznanj, je bistvo Trontljevih etičnih nazorov. Četudi jih ni organiziral v filozofski traktat, kakor je to storil davni grški filozof, je v obilju njegovih zaokroženih ali zgolj priložnostnih premišljanj v resnici takšna etična jasnost, ki v našem času, času poljubnosti in izmuzljivih ali celo sprevrženih vrednot, deluje osupljivo dosledno. Kdor bo bral pričujoče besedilo, bo moral pritrčiti, da je bila etika



Foto: Natasa Paradih

in v zvezi z njo vsa neskončno odprta vprašanja o človekovem življenju in sploh vsem, kar je živega na tem svetu, središče Trontljevega miselnega prizadevanja in ravnanja. To je bilo življenje

z etiko. Z njegovimi besedami: "Kajti etični cilj je dobro življenje z drugimi in za druge v pravičnem redu, če pozvzamemo dve tradiciji, Aristotela in Kanta, v enem stavku. Slediti načelom etike pomeni korist tako za posameznika kot za družbo, tako za človeštvo kot za ostali živi svet." /.../

Logika kapitala, politika brezobzirnega razvoja in pohlep kot njegovo gonilo – ali je kaj bolj aktualnega in urgentnega, kar je treba vzeti v pretres in temeljit razmislek o našem času in prihodnosti? Svoboda potrebuje omejitve in odgovornost, a bistvene vsebine obojega ne morejo zajeti zakoni,

soljudi ali vsaj znosne medsebojne odnose, ampak za sam obstoj človeka, družbe in vsega živega, kar nas obdaja. /.../

Blagohoten človek se zna odločiti in v skladu s svojimi načeli tudi ravnati. Trontljeva etika je bila ob vsej njegovi blagosti – odločna. Najsi je govoril o medicini ali o vzgoji, o nalogah politikov ali pravnikov, o zablodah slovenske preteklosti in nesporazumih naše sodobnosti, vselej je ravnal jasno, izpovedoval je svoje prepričanje in ga pri tem ni zanimalo, ali ga bodo nemara imeli za 'naprednega' ali 'konservativnega'. Blagohotnost,

žih – zvezdnato nebo nad menoj in moralni zakon v meni – scela narekoval njegovo mišljenje in delovanje. Njegova odločitev za nikomahovsko blagohotnost je pomenila tudi odločnost v osebnem ravnanju in javnem nastopanju. Čeprav je govoril s tihim in blagim glasom, je bil to glas nepopustljivega nasprotovanja vsakršnemu neodgovornemu eksperimentiranju s človekovim življenjem, z njegovimi pravicami in ugovor zoper zblode nebrzdanega gospodarskega in tehnološkega razvoja, ki si hoče podrediti vse, družbena pravila, moralne zakone in celo človeško življenje od spočetja pa do razpolaganja z njegovim koncem.

Za pisatelja, ki je laični bralec njegovih besedil, je Jože Trontelj relativnost in skromen domet vedenja o počelu in smislu našega današnjega bivanja, za katerega mislimo, da je prav zdaj in tukaj edino in vsemogočno, dobro zadel v nekem priložnostnem nagovoru:

"Imamo se za gospodarje, za lastnike, za dediče s svetimi, večnimi pravicami. Zgodovina se iz te domišljavosti norčuje. Nismo gospodarji, smo le začasni upravitelji. To je neprijetna resnica, ki slabo prodira v ušesa današnjih ljudi. Ne samo nas Slovencev, tudi Francozov, Nemcev, Rusov in drugih. A ta začasnost, ta prehodnost je nedvomna in nedvoumna. Ne velja samo za posamezne narode. Velja tudi za kulturo in civilizacijo, kot sta današnja kultura in civilizacija tako imenovanega zahodnega sveta ..."

Trontljev etični optimizem s svojo blagohotnostjo deluje navdihujoče in osvobajajoče. Ob vseh težavnih vprašanjih, o katerih govori, je Trontljeva etika na straneh te knjige nekaj, za čimer stoji življenjska izkušnja in modrost misleca, ki je ob njej razvijal svoja spoznanja, je sporočilo, v katero se je smiselno poglobiti in ob njem, kot bi rekel pesnik, izmeriti – vsak svojo in našo skupno – daljo in nebeško stran. ■

Uredništvo se zahvaljuje avtorju in Inštitutu za etiko in vrednote Jože Trontelj za dovoljenje za objavo odlomka iz uvodnika v zbornik Živeti z etiko.



Foto: Matej Božjan

ki jih sprejemamo. Ti so, kot rečeno, splošni in zato zmeraj pomanjkljivi, predvsem pa smo z njimi na spolzkem klancu, kjer nam lahko v prihodnosti usodno spodrsne. Omejitve so v etiki, v zavesti posameznika in njegove skupnosti, da je etično ravnanje osnovni pogoj, ne samo za dobrohotnost do

ki je posebna, višja oblika pravičnosti, se za takšne oznake malo meni. Imel je modrost in človeške vrline za razumno presojo o tem, kaj je dobro in kaj ni, v razmisleku o najbolj zapletenih vprašanjih življenja in sveta je skušal obdržati razumno mero. Kakor da je znameniti Kantov izrek o dveh čude-